

Exkurzia

Frankfurt nad Mohanom
– East Side Lofts

Amsterdam – typická zástavba

Amsterdam – Funenpark

Blízko nule

Ak by sme sa snažili vysvetliť, čo znamená A0, bez širšieho kontextu znižovania energetickej náročnosti budov, bez akejkoľvek znalosti problematiky sprísňujúcich sa požiadaviek na budovy, klimatickej zmeny, mohli by sme to chápať ako počiatok, a to hneď dvojnásobný.

A0 však v našej legislatíve znamená kategóriu budovy s takmer nulovou potrebou energie. Priznám sa, to slovo „takmer“ nemám rada. Vytvára pocit akejsi neistoty. Ako to dopadne? Ako veľmi je takmer? Kategória pasívny dom, ktorá má presne definované parametre, je v mnohom zrozumiteľnejšia a nenecháva nikoho na pochybách. Zvlášť pri novostavbách musíme byť exaktní, pri dostatočnom porozumení a poznaní základných princípov, ktoré platia v stavebnej fyzike, dokážeme zrealizovať projekt s tým najlepším výsledkom. Snaha znižovať spotrebu energie a stavať budovy s minimálnou produkciou emisií skleníkových plynov je súčasťou stratégie v zmiernení klimatickej krízy, za ktorú je zodpovedné predovšetkým spaľovanie fosílnych palív. Pri existujúcich budovách je situácia neprehľadnejšia a tak doplnkové slovo „takmer“ je akceptovateľné, veď výsledok je často otázný do poslednej chvíle. Čo však nie je akceptovateľné, je postupná devastácia panelovej výstavby nevkusným zatepľovaním, ktoré sa stalo nočnou morou všetkých, ktorí vnímajú kultúru prostredia, v ktorom žijú.

Ako vyzerá „panelák“, keď obnovu navrhnu architekti? Príklady najlepšej praxe sme sa rozhodli pohľadať inde v Európe.

Na náš trip sme sa pripravovali pár mesiacov. Chceli sme z neho dostať maximum v rámci našich možností: navštíviť najambicióznejšie obnovené bytové domy v Európe, nielen čo sa týka architektonickej invenčnosti, ale najmä environmentálnych a energetických štandardov, s minimálnou uhlíkovou stopou a limitmi rozpočtu. Napokon sme neostali len pri ojedinelých vydarených solitéroch, ale navštívili sme aj novovznikajúce ekologické štvrte, v ktorých už myslia nielen na znižovanie emisií skleníkových plynov, ale riešia aj adaptáciu urbánneho prostredia na zmenu klímy.

Naša cesta viedla do Nemecka, Holandska a Francúzska.

Prvá zastávka je vo **Frankfurte nad Mohanom**, Osthafene. Projekt *East Side Lofts* vznikol z pôvodne plánovanej textilnej továrne, ktorá však kvôli vypuknutiu prvej svetovej vojny nebola nikdy úplne zrealizovaná, budova bola namiesto toho využívaná ako nemocnica a neskôr ako robotnícka ubytovňa. V roku 2009 dostal ateliér 1100 Architect poverenie na renováciu historickej budovy a súčasne zväčšenie pôvodného objemu budovy. Novú fasádu inšpirovala pôvodná manzardová strecha a je koncipovaná ako súvislý obal. Povrch je opláštený cemento-trieskovými doskami s farebným zvýraznením ostiení okien. Na zníženie hluku z blízkeho prístavu navrhli architekti obvodový plášť zo zvukotesných materiálov a hlboko posadené akustické dvojité okná. K energetickému konceptu prispieva nízkoteplotné vykurovanie a kogeneračná jednotka na výrobu tepla a elektriny, ku kvalite vnútorného prostredia monitorovanie prísunu čerstvého vzduchu a použitie materiálov s minimom prchavých organických látok v interiéri a s dostatkom denného osvetlenia. Vo vnútrobloku obdivujeme, že zberajú aj dažďovú vodu z balkónových dosiek. Okolo prechádza už po druhý raz pani na bicykli, nedá nám nespýtať sa, či tá zeleň, ktorá prevísa zo strechy, je súčasť vegetačnej strechy. Nebola, no i tak pôsobil pohľad na strechu so zelenými konármi ohýbanými vo vetre veľmi príjemne. Ako blízko sa dostala budova po obnove k A0 sme nezistili, ale snaha sa architektom nedá uprieť.

Prechádzame pozdĺž rieky naspäť do mesta, míňame nové administratívne budovy, medzi ktorými sa nám postupne odkrývajú vnútrobloky, ktoré z diaľky pôsobia ako zanedbaná džungľa, no v skutočnosti sú to premyslené kombinácie drevín, rastlín a zelených vodopriepustných plôch s ukrytými lavicami pre unavených okoloidúcich. Sadáme si aj my na chvíľku, pred nami sa šplhajú na lankách popínave rastliny a za nimi sa ukrývajú celkom nenápadné smetiaky.

Ďalšie mesto je **Amsterdam**. Ak by sa ma niekto dnes spýtal, kam by som sa chcela ísť pozrieť, poviem: do Amsterdamu. Priestranné ulice, kde chodci, cyklisti aj vodiči idú bez obáv zo zrážky svojím smerom, križovatky s klaunovsky veselým čierno-bielym pruhovaním na stĺpoch, vodné kanály, okolo ktorých vykračujú kačice a iné vodné vtáctvo uprostred sídliska, to všetko spolu

s kanálmi „gracht“ je neodolateľná kombinácia mestského a vidieckeho prostredia. Amsterdam má takmer 743 000 obyvateľov, multikultúrna atmosféra v meste vyvoláva pocit, že tu by ste chceli ostať a stať sa Amsterdamčanom. Prichádzame popoludní, popri autostráde sa pasú ovce a viditeľne udržiavajú trávnik na zelených úbočiach v podobnej výške, ako by to zvládla kosačka. Ovce iste spotrebujú menej energie, vyzerá to teda ako energeticky vhodné riešenie.

Vchádzame do mesta, na pravej strane zbadáme novú štvrť, uprostred obrovský park, okolo zaujímavé bytovky, odbočujeme. Novej štvrti dominuje skate park, je horúce popoludnie, no park je plný detí, teenagerov a kočiek s mamami. Prechádzame dookola, v diaľke vidno vodný kanál, prichádzame do uličky, ktorá nás vedie popri pitoreských holandských domoch, avšak v neodolateľnej modernej podobe, nechce sa nám odísť.

Smerujeme do *Funenparku*. Bytový súbor je neďaleko historického centra, pomedzi bytové domy umiestnenými v zelenom parku s vysadenými 170 agátmi nás vedie chodník dláždený nezvyčajnými pentagonálnymi dlaždicami v troch odtieňoch sivej, za ktoré získali návrhári ocenenie. Dispozičným konceptom a tvarom nás zaujali viaceré budovy. Nezvyčajne riešený *Blok K* od ateliéru NL Architects so strechou v tvare údolia má prístup k bytom tvorený z diagonálne umiestnenej uličky v strede bloku. Obslužné priestory sú umiestnené vo vnútri, v zóne bez priameho svetla, kým fasáda je otvorená do parku. V oblúkoch extenzívnej zelenej strechy sú otvorené terasy bytov. Ďalšia budova je jednoduchý kváder obrastený zeleňou, v ktorej sa stráca vstup aj okná. Absencia áut, ktoré sú ukryté v podzemných garážach, otvorené záhrady na úrovni parteru v rozsiahlom parku, kde sa deti môžu voľne hrať, tvoria unikátny model nielen pokojného životného štýlu, ale aj adaptácie na zmenu klímy.

Druhý deň ráno sme vyrazili rovno do *Kleiburgu*. Vystúpili sme z metra, skontrolovali cieľovú adresu v telefóne a za pár minút sme tam. Víťajú nás kačice, začíname si zvykať, vodné kanály a obnovené bytové domy. Ten náš chvíľu hľadáme. Jeden z najväčších bytových domov v Holandsku má 500 bytov, dĺžku 400 m a 10+1 poschodí. *Kleiburg* bola posledná budova v lokalite Bijlmer v pôvodnom stave, ktorú postavilo mesto v šesťdesiatych rokoch ako protiklad ku stredovekému bývaniu v meste. Cieľom bolo obnoviť hlavnú konštrukciu – výťahy, galérie, inštalácie – avšak byty ponechať nedokončené a nezariadené, tak minimalizovať vstupné investície a vytvoriť nový model bývania v Holandsku. Väčšina pokusov o renováciu bytových domov v tejto lokalite sa sústredila na diferenciaciu – zbaviť sa uniformity a „poludštiť“ architektúru. Mnoho ľudí vnímalo opakované riešenie ako zlo. Po troch desaťročiach individualizácie, fragmentácie a atomizácie sa posilnenie uniformity zdalo ako atraktívny nápad. I keď má *Kleiburg* mierku a charakter typického paneláku, priestranne trávnaté plochy so zeleňou, športové areály aj komunitné záhrady vytvárajú pokojnú atmosféru, charakteristickú aj malými záhradkami s posedením, ktoré si obyvatelia vedia užívať. *DeFlat Kleiburg* sa stal v roku 2017 laureátom európskej ceny EU Mies Award. S povzdychom „kiedžby sa aj u nás podaril návrat k uniforme pri obnovách panelákov“ odchádzame okolo vodných kanálov s krdľami vodného vtáctva.

WoZoCo od známeho ateliéru MVRDV sme z programu v Amsterdame nemohli vynechať. Objekt vznikol v rámci projektu Zelené mesto, čo viedlo k vytvoreniu úzkej zastavanej plochy. V rámci veľkého projektu reštrukturalizácie bola požiadavka navrhnuť blok 100 bytov pre seniorov. V priestore hlavnej budovy však vychádzalo len 87 bytových jednotiek. Požiadavku zvládol ateliér s kurióznym nápadom. Na vonkajšiu stranu hlavnej budovy „nalepili“ ďalšie bytové jednotky, ktoré umiestnili na obrovské konzoly na severnej strane objektu. Aby splnili požiadavku preslavenia, sú konzoly vysunuté až do 11-tich metrov a byty sú orientované východ – západ. Pavlač umiestnili na sever a balkóny 87 malometrážnych sociálnych bytov sú orientované na juh.

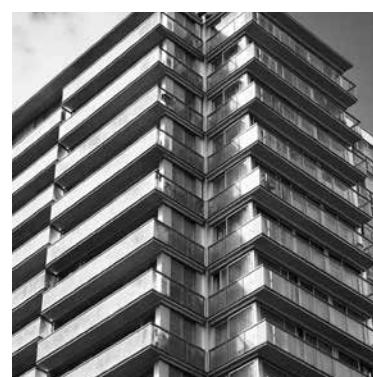
Z Amsterdamu odchádzame do **Paríža**, kde nás čaká ďalší laureát ceny EU Mies Award, nová ekoštvrť, ale tiež obnova bytového domu pre sociálne slabšie skupiny so zaujímavou riešenou predsadenou fasádou. Veža *Bois Le Prétre* v 17. parížskom obvode je 16-poschodový bytový dom s 96 apartmánmi, postavený na začiatku šesťdesiatych rokov. Namiesto búrania sa rozhodlo o projekte transformácie existujúcej budovy. Architekti z ateliéru Lacaton&Vasal navrhli veľkorysú rozšírenie bytov. Na každom podlaží pridal po celom obvode novú podlahu postavenú ako samonosnú konštrukciu. Vytvorením zasklených terás, ktoré môžu byť využívané ako zimné záhrady aj balkóny, rozšírili všetky byty. Zároveň sa zlepšila kvalita a komfort apartmánov dodatočným prirodzeným presvetlením a znížením spotreby energie na kúrenie. Pôvodná fasáda

Amsterdam – DeFlat Kleiburg

Amsterdam – WoZoCo

Paríž – Bois Le Prétre

Exkurzia

Paríž – Clichy-Batignolles

Pforzheim – obnova obytnej budovy

Heidelberg – pasívne bytové domy

s malými oknami bola odstránená a nahradená fasádou s veľkými priehľadnými otvormi, ktoré umožňujú obyvateľom užívať si výnimočný panoramatický výhľad na Paríž. Pribudli priestory pre kolektívne aktivity, dva výťahy a nová záhrada. Rekonštrukcia sa realizovala pomocou prefabrikovaných prvkov, aby mohli obyvatelia zostať v bytoch aj počas obnovy.

Najväčší zážitok nás však čakal v parížskej štvrti *Clichy Batignolles* v 17. obvode na severovýchode Paríža, ktorá vzniká na 54 hektároch na bývalom železničnom koľajisku, okolo parku Martina Luthera Kinga, jedného z najväčších v Paríži. Architektúra budov maximalizuje výhody parku a možnosti stavať bytové domy vysoké až 50 metrov. V severnej časti štvrte sa symbolicky čnie budova súdneho dvora s výškou 160 metrov od Renza Piana. Jednotlivé projekty predstavujú zaujímavý mix architektonického prístupu a dajú sa medzi nimi nájsť aj ďalšie zvučné mená ako Odile Decq, Querkraft Architekten, Karawitz, Chartier-Dalix... Ekologická štvrť *Clichy-Batignolles* je modelom udržateľného rozvoja miest, projekt sa začal realizovať v roku 2002. Realizuje ambiciózne ciele mesta z hľadiska funkčnej a sociálnej rozmanitosti, energetickej hospodárnosti, znižovania skleníkových plynov, biodiverzity a hospodárenia s vodou. Realizuje plány Paríža nielen v oblasti klímy, ale aj politiky bývania pre všetkých, obmedzuje využívanie osobných aj nákladných áut a súčasne zabezpečuje hlavné mestské funkcie.

Ekoštvrť sa zameriava na uhlíkovú neutralitu kombináciou úspory energie a obnoviteľnej energie. Všetky budovy musia spĺňať kritériá pasívneho štandardu, k čomu prispieva samotný dizajn budov. Na strechách je 35 000 m² fotovoltických panelov, ktoré pokrývajú až 40 % spotreby elektriny štvrte, 85 % energie na vykurovanie a prípravu teplej vody pochádza z obnoviteľnej geotermálnej energie. 6 500 m² zelených plôch vo štvrti sú miestom pre relax uprostred rušného mesta. Slúžia tiež pre množstvo druhov rastlín, hmyzu a vodného vtáctva, aj ako prostriedok pre hospodárenie s dažďovou vodou a na ochladzovanie vzduchu prostredníctvom transpirácie rastlín. Podobne prispieva aj 26 000 m² zelených striech. Park Martina Luthera Kinga s 10 ha prírody slúži ako urbánny klimatizér. Prehliadka budov a parku sa nedala zvládnuť za jedno popoludnie, na druhý deň prichádzame znovu.

Deviaty deň ráno sa vraciame do Nemecka, máme namierené do **Pforzheimu** na juhozápade. Vedľa vlakovej stanice stojí deväťposchodová obytná budova zo 70. rokov, ktorá potrebovala nevyhnutne obnovu. Ako projekty s inovatívnymi riešeniami a nad rámec požadovaných štandardov získala podporu od vlády. Budova spĺňa štandard pasívneho domu. Uživateľský komfort obyvateľov sa po zlepšení zvukovej, slnečnej a tepelnej ochrany významne zvýšil. Pôvodný systém vykurovania v bytoch nahradili úplne novým systémom vetrania a vykurovania bez spaľovania fosílnych palív. Zaujímavým riešením je vykurovanie a ohrev teplej úžitkovej vody, ktorý sa vyrába pomocou solárnych absorbérov integrovaných do fasády v kombinácii s tepelným čerpadlom. Systém uskladňovania ľadu slúži ako sezónny zdroj vykurovania a chladenia. Fotovoltické panely a malá veterná turbína na streche vyrábajú obnoviteľnú energiu na výrobu elektrickej energie v budovách. Prebytočná elektrina sa dodáva do verejnej siete. Čerstvý vzduch v bytoch zabezpečujú vetracie jednotky s rekuperáciou tepla. Vďaka všetkým týmto opatreniam sa emisie CO₂ znížili o 95 %. Budova získala viaceré ocenenia, v roku 2015 DGNB Preis „Nachhaltiges Bauen“ a 2016 Europäischer Architekturpreis „Energie + Architektur“.

Náš trip sme ukončili v **Heidelbergu**, ktorý je na skok od Pforzheimu, kde na ploche 116 hektárov vzniká v súčasnosti najväčšia štvrť s pasívnymi bytovkami na svete. Táto mestská štvrť má prvenstvo vďaka 100 % pokrytiu svojich energetických požiadaviek z obnoviteľnej energie, čím produkuje takmer nulové emisie CO₂. Pasívny štandard tu bol „must have“ pre všetky stavby, veď Nemecko je mekkou pasívneho štandardu. Preto aj investor vo fáze projektu okrem iných požiadaviek dôsledne sledoval, aby potreba energie na vykurovanie neprekročila 15 kWh/(m²a). Pre porovnanie, podľa štúdie spoločnosti Techem, sa potreba energie na vykurovanie v existujúcich budovách pre rôzne kategórie v roku 2013 pohybovala priemerne na úrovni 112 kWh/(m²a) [Techem 2014]). V porovnaní s parížskou *Écoquartier* v Clichy Batignolles, je mierka bytových domov „ľudskejšia“, avšak rozsah zelených a vodných plôch úspešne konkuruje.

Stratégia, ktorá nás pri budovách približuje od A0 k nule, tvorí rámec udržateľnej výstavby a umožňuje pokročiť ďalej, k tvorbe uhlíkovo neutrálnych štvrtí. A vidíme, že tie sa už stávajú realitou.

Festival

Naša cesta končí, vraciame sa domov. Sme presvedčení, že Slovensko, ako súčasť európskeho priestoru, má rovnaké šance aj predpoklady stať sa krajinou, kde výnimočná architektúra bude aj udržateľná.

Lubica Šimkovicová

Článok bol pripravený s podporou projektu „DELIVER: DEveloping resilient, low-carbon and more LIVable urban Residential area – Sídlišká ako živé miesta odolné voči zmene klímy“, Donor: Európska komisia, finančný nástroj pre životné prostredie: Program LIFE pre programové obdobie 2014 – 2020.

Deň architektúry 2020 v 15 mestách na Slovensku

Festival Deň architektúry je unikátny formát prezentácie architektúry pre verejnosť vo forme zapojenia lokálnych architektov, historikov a nadšencov pre architektúru v jednotlivých pripojených mestách Čiech, Moravy a menšej skupine miest zo Slovenska. Jubilejný X. ročník festivalu sa konal v týždni zahŕňajúc prvý októbrový pondelok (Svetový deň architektúry). Osvedčeným formátom vzniká sieť podujatí rôznorodého druhu a vytvára sa pestrý program pre verejnosť. Do programu DA sú zaradené architektonické diela, pozoruhodné stavby, ale aj diskusie, mestské potulky, cyklovýlety, súťažné kvízy, tematické a detské workshopy, ktoré poukazujú na výnimočnosť vytvoreného architekta, budovy alebo lokálnu jedinečnosť prístupu k architektúre.

Žiaľ, aj napriek polročnej precíznej príprave ročník DA 2020 mal iný priebeh, ako sme očakávali. Pandemická situácia spôsobila, že početná časť podujatí bola zrušená. Popri Bratislave a Piešťanoch, ktoré sa zapájajú do DA každoročne, pribudli k rozrastajúcej sa skupine spoluorganizátorov mestá Lučenec, Trenčín, Svit, Šaštín-Stráže a Modra. Festival je sprevádzaný jednotným grafickým vizuálom.

Veľmi inšpiratívnym prístupom prezentuje architektúru mesto **Partizánske** v réžii etablovaného združenia Fabrika Umenia. Prezentácia fenoménu baťovskej architektúry s výkladom študentov miestneho gymnázia alebo architektonická potulka s historickou architektúrou Katarínou Janičkovou tvorili lákavú ponuku.

Dielo nedávno zosnulého architekta Vladimíra Dedečka patrí k tomu najlepšiemu, čo na Slovensku máme. Jeho budova Krajskej politickej školy v **Modre** vzbudzuje našu pozornosť. V rámci festivalu ju predstavil architekt Matúš Bištan, ktorý previedol návštevníkov objektom.

Trenčín, ktorý sa do DA zapojil po prvýkrát, pripravil pestrú festivalovú ponuku v spolupráci s Galériou M. A. Bazovského a Útvárom územného plánovania.

Dlhoročná iniciatíva architektky Lucie Stredánskej „boja“ s vizuálnym smogom bola pretavená do publikácie *Manuál reklamy Pamiatkovej rezervácie Žilina*. Formou prechádzky hlavný architekt mesta **Žilina** Rudolf Chodelka priblížil návštevníkom potenciál nábregia troch riek. Záujem bol taktiež o obhliadku rekonštrukcie administratívnej budovy Poštová s architektom Alexandrom Kobanom. Do festivalu sa zapojilo taktiež mesto **Nitra** prostredníctvom Združenia architektov Nitra /ZAN/ s nosnou témou tvorby architekta Michala Maximiliána Scheera.

Projekt *Synagógy Slovenska* odprezentoval históriu a postupnú záchranu synagógy v **Šaštíne-Strážach** formou on-line prezentácie.

Prednáška architekta Martina Jančoka v KC Záhrada, komentovaná prechádzka po výtvarných dielach, anonymne prítomných dielach skrytých v tieni budov **Banskej Bystrice** s výkladom kurátorky Zuzany E. Majlingovej a fotografa Jána Viazaničku, stavebná obhliadka rekonštrukcie administratívnej budovy v centre mesta od štúdia Pauliny Hovorka Architekti a detské workshopy mali tvoriť bystrický príspevok festivalu.

Obdobne dopadli podujatia v Košiciach, vo Zvolene a Lučenci. Urputná snaha záchranu funkcionalistických diel Gustava Stadtruckera vo **Zvolene** a anonymita diel rezidenčných vil Oskara Winklera v **Lučenci**, ako aj prezentácia výpravnej vlakovej stanice vo Svite, ktorá má byť rekonštruovaná s opaterou miestneho spolku, ostávajú ako lákadlo do ďalšieho ročníka festivalu DA.

Súťažný architektonický kvíz, workshop zacielený na verejný priestor **Bardejova** a prednáška ar-

Partizánske, zdroj: Fabrika umenia

Krajská politická škola, Modra, zdroj: Matúš Bištan

Trenčín, zdroj: Galéria M. A. Bazovského

Administratívna budova Poštová, Žilina, zdroj: Lucia Stredánská